

Edukacja aksjologiczna i wychowanie ku
wartościom podstawą budowania szkoły jako
wspólnoty życia, pracy, służby Ojczyźnie

Prof. dr hab. Krystyna Chałas

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Przymioty osoby ludzkiej

- godność dana i zadana;
- rozumność – mądrość;
- wolność;
- odpowiedzialność;
- zdolność do miłości;
- zdolność do twórczości;
- zdolność do transcendencji.

Integralny rozwój

„Całościowy zewnętrzny i wewnętrzny rozwój człowieka i przystosowanie do życia według przyjętego wzoru", którym jest pełnia człowieczeństwa. Dla chrześcijaństwa osiągnięta ostatecznie w Jezusie Chrystusie i przez Jezusa Chrystusa. Integralny rozwój sprowadza się do koordynacji i harmonii sfery fizycznej, psychicznej, społeczno-moralnej, kulturowej, światopoglądowej w projekcie życia, zdążającym do pełnego rozwoju osobowego. Wskaźnikiem tak rozumianego rozwoju jest spójność myśli, słowa i czynu zakorzeniona w dobru osobistym, integralnie związanym z dobrem wspólnym.

A. Rynio, *Integralne wychowanie w myśli Jana Pawła II*, Lublin 2004, s. 13.

Integralne wychowanie

Określane jest jako wspomaganie wychowanka w drodze do osiągnięcia pełni człowieczeństwa - w harmonijnym rozwoju swoich potencjalności tkwiących w warstwie fizycznej, psychicznej, społeczno-moralnej, kulturowej i światopoglądowej, oraz ich integrowaniu ze sobą. Jak podkreśla A. Rynio „integralny charakter wychowania wyraża się w tym, że obejmuje ono całego człowieka z jego niepowtarzalnym życiem fizycznym, psychicznym, duchowym, religijnym i chroni go przed różnego rodzaju modnymi dziś, a zarazem zgubnymi <redukcjonizmami>, mającym zakorzenienie w błędnym rozumieniu osoby ludzkiej”.

Zob. szerzej K. Chałas, *Wychowanie ku wartościom*, T.1, Lublin- Kielce 2006, Zob. także, K. Chałas *Wychowanie ku wartościom wiejskim jako szansa integralnego rozwoju wychowanka*, Lublin 2007.

A. Rynio, *Integralne wychowanie...*, dz. cyt. s. 17.

Wspólnota

„Zbiorowość lub grupa społeczna, posiadająca wspólny cel i wartości, o silnej więzi interpersonalnej, poczuciu tożsamości i odpowiedzialności, zintegrowana wokół dobra wspólnego, warunkującego jej trwałość.”

L. Dziaczkowska. Wspólnota [w:] Encyklopedia Aksjologii Pedagogicznej. red. K. Chałas, A. Maj. Radom 2016. s. 1344.

- trajektoria w świat wartości – ich urzeczywistniania;
- przestrzeń doznawania swojej wartości i wartości drugiego człowieka;
- mikroszkoła odpowiedzialności;
- przestrzeń i szansa wzajemnego obdarowywania wartościami.

**Czym skutkuje edukacja aksjologiczna i wychowanie
ku wartościom „opisujących” osobę ludzką -
czyli skoncentrowanie działań wychowawczych
na przymiotach osoby ludzkiej - w kontekście budowania szkoły jako
wspólnoty?**

Godność osobowa

Fundamentalna wartość człowieka, przynależy do jego bytu w sposób trwały, niezbywalny i zobowiązujący

„wartość przysługująca każdej osobie, z tego względu, że jest osobą. Jest wartością naturalną, podstawową, niezbywalną, nieutralną, powszechną, zobowiązującą, pełni funkcję obiektywnej normy moralnej. Oznacza wyjątkową i niezbywalną wartość człowieka.

Zob. J. Mariański. Godność ludzka – wartość ocalona? Płock 2017. s. 22-24.

Godność osobowa nauczyciela i ucznia zobowiązuje do:

- poszanowania siebie;
- wzajemnego poszanowania;
- poszanowania każdego człowieka;
- afirmacji godności;
- obrony godności;
- przestrzegania praw nauczyciela i ucznia;
- życia na miarę tego, kim się jest – na miarę swojej wartości.

Aspekt wspólnotowy

Czynniki kształtujące wspólnotę:

- więź emocjonalna;
- więź duchowa;
- obdarzanie darem osoby;
- obdarzanie wartościami.

Godność osobowościowa

„Doskonałość, która zrodziła się w działaniu moralnie wartościowym i utrwałała w czyjejś osobowości”.

F. J. Mazurek. Godność osoby ludzkiej podstawą praw człowieka. Lublin 2001, s. 19.

Godność osobowościowa nauczyciela i ucznia zobowiązuje do:

- pracy nad sobą (nad mocnymi i słabymi stronami osobowości);
- podejmowania czynu – działań moralnie wartościowych na rzecz:
  - klasy;
  - społeczności szkolnej;
  - szkoły;
  - lokalnego środowiska społeczno – kulturowego;
  - środowiska przyrodniczego;
  - kraju,
  - Ojczyzny.

Zadania nauczyciela:

- stwarzać uczniom szansę podejmowania działań moralnie wartościowych;
- stwarzać szansę integralnego rozwoju uczniów;
- podejmować zadania zmierzające do własnego rozwoju zawodowego;
- budować życie wspólnotowe klasy, zespołu nauczycielskiego, społeczności szkolnej.

Aspekt wspólnotowy:

- gwarantuje jakość realizacji celów wspólnoty.

Mądrość

Wiedza połączona z inteligencją, rozeznaniem i zachowaniem na miarę wartości osoby.

Zob. Słownik współczesnego języka polskiego. Warszawa 1998. s. 500.

Mądrość nauczyciela i ucznia zobowiązuje do:

- rozwijania zdolności poznawczych;
- zdobywania wiedzy;
- rozwijania krytycznej oceny;
- otwartości na nowe doświadczenie;
- wyboru dobra, odwrotu od zła;
- podejmowania działań samokształceniowych;
- troski o drugiego człowieka;
- służby drugiemu człowiekowi;
- uznania wielkiej wartości człowieka w aspekcie podejmowania działania i jego celu.

Zadania nauczyciela

- poznawanie poziomu mądrości wychowanków – ich wiedzy, zdolności poznawczych, poziomu rozeznania w dobru, dokonywanych wyborów, zasad postępowania, przypisywanego sobie miejsca w porządku bytów tego świata, relacji z ludźmi i z Bogiem;
- wspomaganie wychowanków w poznawaniu istoty mądrości jako wartości, zrozumienia potrzeby bycia mądrym człowiekiem;
- motywowanie do stawania się mądrym człowiekiem;
- wspieranie wychowanków w permanentnym budowaniu swojej mądrości;

Zadania nauczyciela

- wspomaganie w wartościowaniu swojej mądrości;
- inspirowanie wychowanków do działań animacyjnych w środowisku społecznym na rzecz mądrych wyborów i działań;
- wspomaganie wychowanków w działaniach animacyjnych i wartościowaniu ich efektów.

Zob. K. Chałas. Wychowanie do pogłębiania człowieczeństwa – wzbudzanie osoby w osobie – jako pierwsze zadanie nauczyciela.

Aspekt wspólnotowy

- trwałość wspólnoty;
- rozwój duchowy;
- odniesienie do tradycji;
- budowanie tradycji.

Wolność

„Zdolność i możliwość wyboru wartości i opowiedzenia się za nimi. Wyraża się w życiu zgodnym z własnym sumieniem. Jest związana z prawdą i dobrem: wyrasta z prawdy i ukierunkowuje się ku dobru. Nie jest tożsama z brakiem jakichkolwiek norm.”

S. Nowosad, M. Wyrostkiewicz. Wolność. [w:] Wielka Encyklopedia Nauczania Jana Pawła II. Radom 2014. s. 586.

Wolność nauczyciela i ucznia zobowiązuje do:

- autonomicznych i podmiotowych działań;
- panowania nad sobą;
- kierowania swoim postępowaniem zgodnie z:
  - normami moralnymi;
  - zasadami współżycia społecznego;
  - przyjętymi obowiązkami.

Wolność nauczyciela i ucznia zobowiązuje do:

- wysiłku ascetycznego;
- stawiania sobie wysokich wymagań;
- podejmowania działań, by sprostać wymaganiom;
- poszukiwania i zgłębiania prawdy;
- urzeczywistniania wartości;
- urzeczywistniania odpowiedzialności.

Zadania nauczyciela i ucznia

- Rozwijanie wolności do (wyboru dobra, właściwej hierarchii wartości, integralnego rozwoju, twórczości, rozwijanie człowieczeństwa w człowieku);
- Rozwijanie wolności od (zła, nacisków zewnętrznych, słabości człowieka, niszczenia jego godności) – podstawa budowania wspólnoty ludzi wolnych.

Aspekt wspólnotowy

Podstawa budowania:

- wspólnoty ludzi wolnych;
- wspólnoty zadań;
- wspólnoty jako zadania.

Odpowiedzialność

„Cecha moralnego postępowania osoby ludzkiej, która wypływa z dobrowolności postępowania; w sensie sprawstwa aksjologicznego oznacza stan rzeczy, w którym skutki działania (również poprzedzająca je intencja) są podstawą oceny człowieka, jako sprawcy tych skutków z perspektywy określonego systemu reguł moralnych.”

W. Furmanek. Odpowiedzialność [w:] Encyklopedia Aksjologii Pedagogicznej. red. K. Chałas, A. Maj, Radom 2016, s. 670.

Odpowiedzialność nauczyciela i ucznia zobowiązuje do:

- integralnego rozwoju;
- urzeczywistniania właściwej hierarchii wartości;
- rozwijania umiejętności wskazania motywów własnego działania;
- rozwijania zmysłu moralnego;
- rozwijania wrażliwości sumienia;
- rozwijania zdolności ponoszenia konsekwencji własnych działań;
- służby prawdzie.

Zadania nauczyciela i ucznia

- rozwijanie odpowiedzialności **za** siebie, drugiego człowieka, relacje interpersonalne, decyzje, wybory, działania, wspólnotę, w której żyją i funkcjonują, grupy społeczne, Ojczyznę;
- rozwijanie odpowiedzialności **przed** (sobą, drugim człowiekiem, Bogiem);
- stawanie się człowiekiem odpowiedzialnym – warunek budowania wspólnoty zadań i wspólnoty jako zadanie.

Aspekt wspólnotowy

Warunek budowania wspólnoty zadań i wspólnoty jako zadanie.

Miłość

„ Jest całoosobowym zwróceniem się istoty rozumnej, wolnej i twórczej ku drugiej osobie lub społeczności (...) dla ich dobra (...) a ostatecznie w celu spełnienia naszej osoby w innych a innych w nas”.

Cz. Bartnik. Dogmatyka katolicka. Tom 2. Lublin 2003, s. 579.

Miłość zobowiązuje nauczyciela i ucznia do:

- odkrycia własnej wartości wyrażającej się w godności człowieka;
- odkrycia wartości drugiego człowieka;
- przezwyciężania własnego egoizmu;
- zgłębiania w sobie troski o człowieka;
- zaangażowania w służbę drugiemu człowiekowi, grupom osób, środowisku lokalnemu, Ojczyźnie w Imię Jezusa Chrystusa, Jego Miłości;
- budowania wspólnoty.

Miłość musi być czynna i ofiarna. Ona stanowi podstawę budowania życia, pracy i służby Ojczyźnie.

Priorytetowym zadaniem wychowawczym staje się budowanie gotowości do działań na rzecz drugiego, wzbudzanie ducha ofiarności i potwierdzanie w czynie; działań o szerszym zakresie obejmującym grupy i wspólnoty społeczne, środowisko lokalne, Ojczyznę.

W kontekście priorytetu „Szkoła dla Niepodległej” na uwagę zasługuje miłość Ojczyzny – patriotyzm. Ojczyzna to ziemia, kultura i ludzie.

Zadaniem nauczyciela jest budzić miłość do ziemi ojczystej, odnosić się do niej z szacunkiem, by oddać ją następnym pokoleniom ubogaconą, a nie zdewastowaną; szanować kulturę polską i ją rozwijać; przychodzić w darze drugiemu człowiekowi.

Priorytetem staje się wychowywanie uczniów na patriotów dziś, poprzez:

- odpowiedzialne wykonywanie przez nich obowiązków;
- czynienie dobra obiektywnego ze wszystkich swoich sił, zdolności i talentów, najlepiej jak potrafią;
- podejmowanie różnorodnych działań , które służą nie tylko realizacji ich osobistych celów, ale również dobru wspólnemu.

Trzeba uczyć młodych ludzi zatrzymania się przy drugim człowieku i pochylenia się nad jego sytuacją – problemami, pragnieniami, ograniczeniami. Trzeba uczyć miłości Ojczyzny w aspekcie historycznym, teraźniejszym i przyszłym.

Zadanie nauczyciela – otaczać uczniów miłością wychowawczą, która przejawia się w:

- „afirmacji osoby wychowanka i zachęcanie do urzeczywistniania właściwych wartości;
- okazywaniu przyjaźni, solidarności z nim, serdeczności, dobroci;
- trosce o integralny rozwój wychowanka i pełnię człowieczeństwa;
- wzajemnym zaufaniu i budowaniu przyjaznej atmosfery wychowawczej”.

Budowanie:

- wspólnoty międzyludzkiej;
- wspólnoty osobowej;
- wspólnoty z Bogiem.

Transcendencja – przekraczanie siebie w urzeczywistnianiu
dobra, w tym zwrócenia się do Absolutu – Boga.

Transcendencja zobowiązuje nauczyciela i ucznia do:

- podejmowania działań moralnie wartościowych;
- urzeczywistniania prawdy;
- budowania życia duchowego;
- samostanowienia;
- rozwijania wolności działania i wolności w działaniu;
- trwania w łączności z Bogiem.

Zadania nauczyciela

- stwarzać uczniom szansę doskonalenia siebie;
- stawiać wysokie wymagania w aspekcie rozwoju duchowego ucznia;
- ukazywać drogę wiodącą do pełni człowieczeństwa i towarzyszyć w trudzie tej wędrówki.

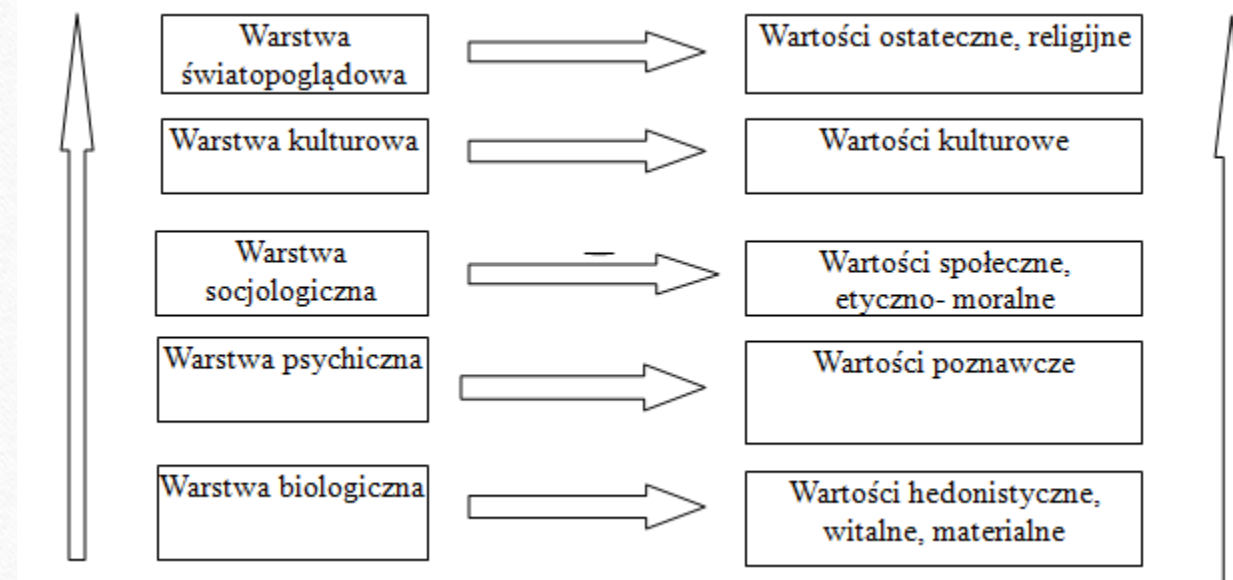

Aspekt wspólnotowy

- Doskonalenie życia wspólnotowego;
- Budowanie cywilizacji miłości;
- Budowanie ładu moralnego;
- Budowanie wspólnoty ducha.

Związek warstw rozwojowych ze strukturami wartości

- Wartości **hedonistyczne**: wolność, seks, zabawa, **witalne**: zdrowie, pokarm, powietrze, ruch, wypoczynek, wartości geograficzno- klimatyczne;
  - Wartości **materialne**: wszystkie dobra materialne ułatwiające życie, zapewniające egzystencję, pieniądze, mieszkanie, środki lokomocji, sprzęt techniczny;
-
- **Poznawcze**: wiedza, nauka, mądrość, odkrywczność, twórczość;
  - Podstawę rozwoju warstwy socjologicznej stanowi **urzeczywistnianie wartości moralnych, wartości życia codziennego i wartości społecznych**.
Grupę **wartości moralnych** stanowią: prawość, wierność, poczucie odpowiedzialności, poszanowanie prawdy, dobroć.

Zob. D. V. Hildebrand. J.A. Kłoczowski, J. Paściak, J. Tischner, *Wobec wartości*, Poznań 1984, s. 14-52.

Do podstawowych **wartości społecznych** należą: ojczyzna, naród, Kościół, patriotyzm, niepodległość, praworządność, tradycja, wolność, pokój, tolerancja, sprawiedliwość, równość społeczna, demokracja, solidarność. Stanowią one fundament porozumienia społecznego i działania społecznego. Urzeczywistnianie ich sprawia, że grupa społeczna może razem żyć, komunikować się.

Spektrum **wartości życia codziennego** stanowi: rodzina, sumienność, uczciwość, honor, dom, wspólnota, odpowiedzialność, posłuszeństwo, opanowanie, cierpliwość, odwaga, koleżeństwo, czystość, samodzielność, umiejętność bycia sobą, lojalność, wytrwałość, prawdomówność, praca, pracowitość, łagodność, ufność, uprzejmość, punktualność, systematyczność, dyskrecja, szczerłość, stałość przekonań, szacunek, poszanowanie życia, pokora, przebaczenie, wyrzeczenie, jałmużna, dobre obyczaje.

Zob. W. Piwowarski (red.) *Słownik Katolickiej Nauki Społecznej*, Warszawa 1993, s. 188.

Warstwa kulturologiczna (kulturotwórcza) wyraża się w urzeczywistnianiu wartości zawartych w wytworach kultury wyższej - sztuce, poezji, muzyce, plastyce, a także wartości określających kulturę narodu, zawierających się w tradycjach narodowych, pamięci historycznej oraz kulturze ludowej.

Wartości ostateczne - mają moc regulacyjną. Kierują myślami, wyobraźnią, decyzjami, projektami i działaniami osoby. Wśród nich naczelną wartością staje się szczęście człowieka. Dla osób niereligijnych jest to szczęście doczesne osiąmane na Ziemi. Dla człowieka wierzącego wartość szczęścia nabiera innego wymiaru. Jest to szczęście wieczne, osiąmane przez urzeczywistnianie wartości religijnych obejmujących wiarę w Boga, religię, nadzieję, miłość, modlitwę, świętość.

W warstwie światopoglądowej następuje integracja kultury i wiary.

W jaki sposób budować program wychowawczy,

---

by w jego budowaniu brał udział każdy nauczyciel, by program stawał się dla nich okazją do podejmowania twórczej pracy wychowawczej, płaszczyzną wychowania ku wartościom, rozumianego jako wspomaganie wychowanków w urzeczywistnianiu własnej lecz właściwej hierarchii wartości, gwarantującego życie wartościowe i dążenie do pełni człowieczeństwa ?

Te kluczowe pytania implikują następne:

-
- na jakich płaszczyznach życia szkoły „rozgrywa” się treść i jakość wychowania? Określając te płaszczyzny określamy filary wychowania szkolnego, a przez to włączamy w **budowanie** programu wychowania **wszystkich nauczycieli**;
  - w jaki sposób wspomagać uczniów w urzeczywistnianiu wartości, by dynamicznie wzrastało człowieczeństwo w młodym człowieku i owocowało odpowiedzialnymi wyborami, postawami, twórczymi działaniami?
  - w jaki sposób wychowywać ku wartościom, by włączać w budowę programu i procesu wychowania wszystkie podmioty szkoły?

Odpowiadając na pierwsze pytanie dotyczące filarów programu wychowawczego szkoły należy się zgodzić, że są nimi:

- ważne wydarzenia w życiu szkoły- implikują moduł programu wychowawczego szkoły: **program wychowawczy znaczących wydarzeń szkolnych;**
- klasa szkolna - **programy mikrosystemów wychowawczych klas;**
- przedmioty nauczania - **programy wychowawcze poszczególnych przedmiotów;**
- organizacje szkolne - **programy wychowawcze organizacji szkolnych;**
- **program o wąskim spektrum aksjologicznym** określający odrębność szkoły (tożsamość).

Szkolny Program wychowawczy

Program wychowawczy klasy szkolnej będą tworzyły następujące podsystemy:

- **ważne wydarzenia w życiu klasy,**
- **programy wychowawcze przedmiotów nauczania,**
- **tematyka godzin do dyspozycji wychowawcy,**
- **program o wąskim spektrum aksjologicznym decydujący o tożsamości klasy, np. wychowanie do prawdy, odpowiedzialności, poszanowania godności, etc.**

Podstawowymi elementami, które powinny znaleźć się w poszczególnych podsystemach są:

- wartości,
- sytuacje wychowawcze,
- zadania wychowawcze,
- strategie,
- metody i środki wychowania,
- podmioty realizujące i odpowiedzialne,
- przewidywane i uzyskane efekty,
- metody ewaluacji.

Dziękuję za uwagę